

Priče i legende iz Dalmacije

Sanja Ujević, prof.

OŠ Gripe

sanja.ujevic@yahoo.com

*Riječi zapletene u korijenju
zanemarenog, nezbrinutog bilja
u vrtu jednog napuštenog svijeta
poražene zvukom tišine zauvijek nestadoše.
Neke se prepustiše pričama naroda.*

Sažetak

Moje traganje za pričama i legendama iz Dalmacije započelo je u želji da oživljene priče budu bliže čitatelju, da prikazane na drugačiji način budu dovoljno privlačno štivo kroz koje će se čitatelj zainteresirati za vlastitu kulturu i tradiciju i u konačnici ne dopustiti da budu prepuštene zaboravu. Zaboravimo li na njih, izgubit ćemo puno više od same priče.

Ključne riječi: dalmatinske priče i legende, djeca, tradicija, vrijednosti.

Mnogi su u kulturnoj baštini tla na kojem su rođeni, baštini folklornih pjesama, priča i legendi koje su u djetinjstvu slušali, pronašli nadahnuće te su po motivima te iste baštine spjevali svoje najbolje i najznačajnije pjesme ili priče.

Hrvatska usmena tradicija bogat je izvor novih stvaralaštva u književnosti za djecu i mlade, vrijedna je našeg vremena i pažnje, poticajna je i zanimljiva. Ipak, neiscrpan izvor ujedno je i nedovoljno iskorišten te su mnoge priče još uvijek nepoznanica ne samo mladima, nego i odraslima.

Potaknuta činjenicom da ne poznajemo dovoljno vlastitu tradiciju i kulturu, bogatstvo riječi koje prošlost i vrijeme nisu uspjeli izbrisati, te da je strana tradicija često puno bliža mladima od njihove vlastite, krenula je moja potraga za pričama iz davnina. Zašto ne uroniti u svjetove, bliže ili dalje svijetu stvarnosti, smještene u okvire naših prostora? Zar takve priče ne mogu svojim zapletima biti dovoljno zanimljive, svojim likovima i mjestima dovoljno bliske? Zašto izgubiti priče koje samo

čekaju pravu priliku i na koji ih način oblikovati da djeci budu privlačne?

Potreba očuvanja tradicije kao važnog dijela našeg kulturnog identiteta potreba je za sadržajima koji bi postali dio dječjeg odrastanja, spontano i bez nametanja. Mnoge priče čekaju da budu napisane na drugačiji, djeci prihvatljiviji, možda jednostavniji način. One su inspiracija svima onima koji svoju kreativnost iskazuju kroz pisanu riječ. Za stvaraoca su izazov, dok u čitatelju pobuđuju maštu, poučne su i navode na razmišljanje.

„Usmena književnost sadrži višestoljetne i višemilenijske pouke i poruke. Namjena usmene književnosti je utilitaristička, didaktična i edukativna. Njezine su estetske, edukativne i didaktične vrijednosti iznimne. Ta je književnost, dakle, općedruštveno korisna.“⁶³

Ako želimo da priča postane dijelom dječjeg svijeta i mašte, u tome nam puno može pomoći slikovit prikaz. Tako je i slikovnica u stihu, *Legenda o Crvenom jezeru*, slikom i riječju imala za cilj približiti priču djeci i ujedno promovirati ljepotu imotskoga kraja. Možemo je smatrati edukativnom, zavičajnom i turističkom slikovnicom. Važno je ovdje napomenuti da je ovakvim pričama zasigurno potrebna i veća pozornost i promidžba.

Slijedile su i druge priče i legende, najčešće o postanku dalmatinskih mjesta i o ljubavi. Neke su poznatije široj čitateljskoj publici, a neke su rjeđe spominjane i o njima nije puno pisano, primjerice legenda o postanku Velebita i Jadranskog mora (*Velebit i Adria*).

Tragajući za pričama, naišla sam na bogatstvo tema i sadržaja iz različitih vremena. Mnoge sadrže elemente stvarnog života (*Toranj ljubavi*), mnoge su bajkovite, često ispunjene elementima tajanstvenog, nepoznatog, nestvarnog svijeta (*Nera, morska djevojka*). Zanimljive i bliske mlađem uzrastu su priče o vilama (*Vile Modrog jezera*), divovima (*Jednooki div iz Paklenice*) i zmajevima (*Miljeva i Bogdan*).

Čitajući, često se zapitate o istinskim moralnim vrijednostima, promišljate o neuhvatljivosti i nedefiniranosti ljepote ili o čestitosti, kao u pričama o *Glavatu* i *Dioklecijanovoj kćeri*.

Najviše su me privukle priče u kojima naglasak nije isključivo na povijesnom, iako je građa za njih pronađena u povijesnoj zbilji (*Nutjak*), nego na samoj priči, na njezinoj bezvremenosti, temama bliskima i današnjem čitatelju. To su teme ljubavi i ljubomore (*Leon i Izolda*), zavisti i osvete (*Osveta lijepe Mlećanke*), pohlepe (*Legenda o bračkim kućama – Legenda o najljepšoj palači u Bolu / Kuća u kući*) te vječita borba dobra i zla (*Propast Kise na Pagu*).

Neke od njih, premda pripadaju različitim okruženjima, imaju niz istih ili vrlo sličnih elemenata. Mnoge se teme ponavljaju te, istražujući, neočekivano naila-

63 Marko Dragić, Poetika i povijest usmene književnosti, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008.

zite na priču o jednookom divu, Kiklopu iz Paklenice, istovjetnu onoj o Odisejevu putovanju. Slične su priče o postanku Crvenog jezera (*Gavanovi dvori*) i Skradina, kao i o kralju Norinu i caru Dioklecijanu. Uočljive su i podudarnosti kornatske legende (*Pastirica Lepa i plemić Svetina*) i legende o ženskom Leandru s Lopuda. Tu su i mnoge druge, zanimljive samom blizinom svoga nastanka, a koje su me svojom ljepotom navele da ih iskažem pisanim riječima: *Cavtislava, Teuta, Zlato s Glavice, Kneginja Tuga, Kralj Zvonimir i ribar, Opačac, Jauk, Miljenko i Dobrila, Marislavine ljubavi, Poljički cvijet lijepe Katice, Prokletstvo Lokruma i Rajska ptica*.

Priče su čuvane na dalmatinskim otocima, rijekama, na Velebitu, u Splitu, Imotskom i mnogim drugim mjestima. Čitatelji u njima mogu otkriti sličnost različitih vremena, tanku liniju koja dijeli naše osjećaje nekad i sad.

Osim edukativne svrhe (upoznavanja tradicije, kulture svojeg naroda s elementima povijesnog i nekadašnjeg života) i odgojne (pouka priče i motivacija čitatelja, osobito djece i mladih za priče svoga kraja), važno je ne zaboraviti kreativnost. Vrlo je važno potaknuti i razvijati maštu kod djece, a naša tradicija potiče na kreativnost i one kojima služi kao temelj novih stvaralaštva.

Bogatstvo usmene riječi još uvijek čeka. Svaka priča danas otkrivena, nadam se, imat će priliku biti dijelom djetinjstva i mladosti budućih naraštaja i, u konačnici, bit će spašena od zaborava.

Literatura

1. Zaboravljene legende, Imotska krajina br. 18, 442, 444-445,
2. Tomislav Đurić, Sto najljepših legendi iz hrvatske prošlosti, Nakladna kuća Dr. Feletar, Zagreb, 1996.
3. Tomislav Đurić, Legende puka hrvatskoga 1-3, Meridijani, Samobor, 2007.
4. Hrvoje Hitrec, Hrvatske legende, Školska knjiga, Zagreb, 2007.
5. Stipe Botica, Trajno živa usmeno-književna baština, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2005.
6. Marko Dragić, Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti, (fakultetski udžbenik), Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2007/08